Αίγυπτος, η κοιτίδα του μοναχισμού

Στη δισχιλιετή ιστορική του πορεία ο παλαίφατος Θρόνος του Αγίου Μάρκου διαδραμάτισε ρόλο καθοριστικό στη διαμόρφωση και παγίωση του ανατολικού ορθόδοξου μοναχισμού ως ένα τρόπο γνησιότερης επαφής του ανθρώπου με το θείο. Η αναχωρητική εμπειρία βρίσκει την πρώτη έκφραση της στον ερημικό βίο ασκητών της χριστιανικής Εκκλησίας, όπως ο Ηλίας και ο Ιωάννης ο Πρόδρομος. Εκείνοι όμως που έδωσαν συστηματική μορφή στο μοναχικό ιδεώδες ήταν οι ασκητές των ερημικών και δυσπρόσιτων περιοχών της Νιτρίας και της θηβαϊδας, καθιστώντας την Αίγυπτο χώρα γέννησης και εδραίωσης του μοναχισμού, τόσο στην αναχωρητική, όσο και στην κοινοβιακή του μορφή. Ίσως η καθαρότητα του ορίζοντα αλλά και η αντιξοότητα της απέραντης μοναξιάς των αιγυπτιακών ερήμων να ήταν καλύτερα συντονισμένες με τα αιτήματα και τις ανησυχίες της ορθόδοξης πνευματικότητας.

Πατριάρχης και θεμελιωτής του αναχωρητικού βίου θεωρείται ο Μέγας Αντώνιος. Γεννημένος στο χωριό Κομά της Άνω Αιγύπτου έμελλε να εισάγει ένα καινούργιο και άγνωστο μέχρι εκείνη τη στιγμή τρόπο ζωής. Σε ηλικία περίπου είκοσι ετών διαμοίρασε την περιουσία του στους φτωχούς, βαθιά επηρεασμένος από το λόγο του Κυρίου προς τον πλούσιο “αν θέλεις να είσαι τέλειος, πήγαινε να πουλήσεις όλη την περιουσία σου, δώσε το αντίτιμο της στους φτωχούς και έλα να μ’ ακολουθήσεις, και θα έχεις θησαυρό στον ουρανό”. Εγκατέλειψε τα γήϊνα και αποσύρθηκε στην έρημο της Νιτρίας για να επιδοθεί στην άσκηση της προσευχής, της ακτημοσύνης και της εγκράτειας. Ηγήθηκε έτσι ενός ολόκληρου ρεύματος αναχωρητών, οι οποίοι, ακολουθώντας το πρότυπο του, κατέκλυσαν την έρημο για να αποφύγουν τους διωγμούς και τις αιρέσεις.

Θεμελιωτής και ιδρυτής του κοινοβιακού συστήματος υπήρξε ο σύγχρονος του Μεγάλου Αντωνίου, Παχώμιος ο Μέγας.

Μεγαλωμένος στη θηβαϊδα της Αιγύπτου από ειδωλολάτρες γονείς, εγκαταλείπει την στρατιωτική του καριέρα όταν βαπτίζεται χριστιανός και εγκαταλείπει τα εγκόσμια. Βαδίζοντας την πορεία των Αποστόλων, καλεί κοντά του τους νέους μοναχούς που τον σέβονται, τον ακολουθούν και τον υπακούουν. Ιδρύει τις πρώτες μονάδες κοινοβιακού μοναχισμού στην Ταβεννησία της Άνω θηβαίδος και συντάσσει κανόνες για την καλύτερη οργάνωση της εσωτερικής ζωής των μοναχών. Η προσπάθεια του αυτή στέφθηκε από τέτοια επιτυχία ώστε ο αριθμός των μοναχών του Παχωμίου έφθασε τις επτά χιλιάδες και ιδρύθηκαν επτά ανδρικά και δύο γυναικεία μοναστήρια. Το παράδειγμα του γρήγορα μιμήθηκαν πολλοί ασκητές σε Ανατολή και Δύση και το κοινοβιακό σύστημα της Εκκλησίας των Αλεξανδρέων έλαβε οικουμενικό χαρακτήρα, στηριζόμενο στην αρχή ότι η τάξη και η οργάνωση μιας καλής πνευματικής μονάδας πρέπει να στηρίζεται στην πειθαρχία και στους κανόνες της χριστοκεντρικής ζωής.

Το αιγυπτιακό ιδεώδες του αγγελικού σχήματος επισφραγίζει με την παρουσία του και το παράδειγμα της ζωής του ένας σύγχρονος ασκητής και μοναχός Άγιος, ο Άγιος Νεκτάριος ο θαυματουργός, Μητροπολίτης Πενταπόλεως. Αν και ζούσε στον κόσμο και ασχολούνταν με τα περί του κόσμου ασκούσε αυστηρότατη πειθαρχία και υπακοή στους κανόνες της μοναχικής ζωής, ακολουθώντας την οδό των μεγάλων της ερήμου ασκητών και εφαρμόζοντας έμπρακτα το λόγο του Κυρίου “ο ζυγός μου είναι χρηστός και το φορτίο μου ελαφρύ”. Διευθυντής της Ριζαρείου Σχολής επί δεκατέσσερα χρόνια, διέθετε όλες του τις οικονομίες για την ίδρυση της γυναικείας μονής της Αγίας Τριάδας στην Αίγινα, όπου και κοιμήθηκε απλός και πάλι μοναχός, αν και έφερε το βαθμό του επισκόπου.